

FRANCESC PASCUAL I BLANCH
Redactor de successos del diari *El País*

1. EL DRET A LA INFORMACIÓ

Pot semblar una banalitat, però mai no és sobrer recordar que la llibertat d'expressió i el dret a la informació són dos drets constitucionals i, per això, fonamentals per al progrés de qualsevol societat democràtica. Són drets que afecten, al mateix temps, l'arrel de la persona i el desenvolupament democràtic de la societat.

D'aquests drets —del seu respecte, del seu vigor—, en deriva una opinió pública plural i independent. Pluralitat i independència, dos requisits indispensables per a la formació de l'opinió pública i per aconseguir una democràcia cada vegada més plena. I tots aquests encadenaments, a què treuen cap? Són per justificar el paper de la premsa a les societats democràtiques, en les quals els mitjans poden explicar de forma totalment lliure què passa i, d'aquesta manera, practicant la llibertat d'expressió, garanteixen el dret a la informació. Per tant, podríem dir de forma agosarada que restringir o limitar la funció social del periodista atempta contra tots dos drets constitucionals.

D'aquest preàmbul s'extreu una conseqüència: limitar la funció social de la premsa —que no és sinó comunicar, difondre coses que siguin veraces— és suprimir un dret bàsic de la persona i, això, solament ho fan les dictadures.

Democràcia vol dir control d'organismes de l'Estat, com el Parlament, sobre el govern legítimament escollit a les urnes, però també vol dir crítica dels mitjans de comunicació sobre aquest mateix poder polític.

Sense un Parlament que fiscalitzi l'actuació del govern, sense els organismes privats com la premsa que critiquin els governants, els poders públics tindrien les mans lliures per fer el que volguessin sense cap por. Pensem que a les dictadures no hi ha Parlaments sobirans escollits lliurement en uns comicis democràtics ni tampoc premsa que explica sense cap limitació el que passa.

A més, la funció social del control que exerceix la premsa lliure s'estén a la resta de la societat, com el poder econòmic. En aquest punt, una pregunta cau pel

seu propi pes: qui controla el controlador, el periodista? En darrer terme, el poble controla el Parlament quan en decideix la composició cada quatre anys; a la premsa, la controla el Codi penal. Tota persona o institució que se senti agredida en l'honor i la dignitat per una informació que, voluntàriament o involuntària, no sigui certa pot, a més d'exercir el dret a la rectificació, actuar penalment anant als tribunals, que garanteixen alhora la llibertat d'expressió i el dret de les persones a la seva intimitat i dignitat.

I en una democràcia —no podria ser d'una altra manera— els delinqüents també tenen els drets bàsics de tota persona intactes mentre no els condemni un jutge.

2. ELS DRETS DEL DELINQUENT

Una persona no es pot qualificar com a delinqüent fins que un tribunal no ha emès una sentència condemnatòria. Aquesta mateixa manera de procedir l'hauríem d'aplicar sempre als periodistes quan informem de les circumstàncies de la detenció d'una persona. Però no sempre és així i moltes vegades els periodistes tenim tendència a actuar com a jutges en les nostres informacions i a emetre judicis de valor que deixen de banda el principi de la presumpció d'innocència.

Els codis deontològics de què ens hem dotat els mitjans de comunicació en els darrers temps —la premsa catalana és avançada a Espanya i Europa en instruments que garanteixen el respecte escrupolós dels drets de les persones de les quals informa— recullen que s'apliqui sempre la presumpció d'innocència quan es parla d'una persona que suposadament ha comès un delictes.

Per tant, quan els periodistes informem d'un malfactor hem d'utilitzar els participis *presumpte* o *suposat* i quan el protagonista del fet delictiu és menor ni tan sols s'han de donar les inicials del nom i els cognoms ni cap detall que el pugui identificar.

Aquest dret a la presumpció d'innocència està relacionat amb el dret a la intimitat i a la bona imatge, amb el fet que no es faci pública la filiació completa del suposat delinqüent. Ens els darrers temps, les mateixes policies que abans donaven el nom i els cognoms sencers dels presumptes, han deixat de fer-ho i ara només donen el nom sencer i les inicials dels cognoms. Ho fan per una raó molt senzilla: hi ha hagut casos que han acabat davant dels tribunals perquè, o bé la policia en els seus comunicats, o bé els mitjans de comunicació, han donat el nom i els cognoms sencers i això —entenen els jutges— suposa perjudicar i danyar la bona imatge de la persona, a vegades de molt difícil reparació si, al final, es demostra que el suposat delinqüent no ha comès cap delictes.

El dret a la intimitat i a la imatge, com passa també amb el dret a la presumpció d'innocència, es deixa de tenir, com hem dit, quan hi ha una sentència que diu que aquella persona ha comès un delictes, és a dir, que és convicta. A partir del moment en què el jutge ha sentenciat en contra de la persona detinguda, aquesta ja no és innocent i perd el dret a la seva intimitat, perquè llavors la societat té el dret de saber-ho tot sobre el cas i conèixer-ho tot sobre la persona que ha comès

un delicte. Als diaris, el que solem fer és donar el nom i els cognoms sencers de les persones de les quals tenim la certesa que han estat condemnades, que són convictes, perquè així —creiem— avisem la societat de qui és aquella persona.

Dit això, permeteu-me una llicència. El periodista que escriu aquestes línies té una denúncia posada davant d'un jutjat per un delinqüent condemnat per un delicte de receptació per un tribunal de Girona. Els fets o, si ho voleu, la meva versió dels fets, l'exposo tot seguit. Jo vaig informar el meu diari (*El País*, 19 de desembre de 1997) que uns agents del Cos Nacional de Policia havien detingut tres persones acusades d'estafar sis milions set-cents mil pessetes en un seguit de bancs. Com que em constava de forma certa que un dels detinguts havia estat condemnat per un jutge de Girona, com a convicte vaig posar-ne el nom i els cognoms sencers; dels altres dos arrestats no en sabia res i no em constava que haguessin estat condemnats mai, per tant, només vaig posar les seves inicials. Doncs bé, la persona que vaig identificar es va querellar contra mi i, ara, el Jutjat d'Instrucció número 23 de Barcelona ha de resoldre si un tribunal m'ha de jutjar a mi i el meu director per avisar la societat que un delinqüent convicte i condemnat per receptor (delicte connex al d'estafa) ha ordit un sistema per apropiar-se de forma indeguda dels diners dels altres.

3. ELS DRETS DEL POLICIA

I els drets de la policia. Quins són? Al meu parer, idèntics als de qualsevol persona que viu en democràcia. Ni més ni menys. Els límits a l'actuació policial els fixa la llei, la llei comuna. Els reglaments interns han d'afectar només l'establiment de comportaments professionals, així como la cohesió i la disciplina del grup policial, imprescindibles per aconseguir eficàcia en el seu treball; és a dir, solament han de regular aspectes de l'activitat professional i sempre tenint com a referència la llei.

Per tant, si un policia en l'exercici de la seva professió, actuant com a agent de l'autoritat comet un delicte o una falta, té el mateix dret a la presumpció d'innocència, per exemple, que el delinqüent. Dret que els periodistes moltes vegades també tendim a oblidar, potser perquè pensem que un agent de l'autoritat, pel fet de ser un funcionari públic —que vol dir que en funció d'aquesta condició cobra dels diners de tota la societat—, ha de tenir un plus de comportament més pur i no se li tolera cap mena de falta.

4. AL MIG, EL PERIODISTA

I entre els delinqüents i els policies, al mig, els periodistes com a intermediaris i transmissors del que passa.

L'informador, el periodista, tampoc no té més drets que cap altra persona. Té l'obligació professional i ètica d'informar amb una sola condició: que allò que expliqui, una vegada fetes les comprovacions pertinents i de parlar amb totes les parts, sigui veraç.

Els drets dels periodistes provenen del que explicàvem al principi d'aquest escrit: una societat democràtica té com un dels seus principis la llibertat d'expressió i d'informació, i els periodistes, els mitjans de comunicació, tenen aquest paper i són els transmissors de fets i situacions veraces. Com en el cas d'un delinqüent, o d'un policia, el límit a les informacions que donem els periodistes als nostres mitjans, solament el posa la llei, en el nostre cas el Codi penal, perquè la majoria de vegades les demandes i querelles que ens arriben als periodistes pel que hem escrit ho són per injúries i difamació.

60

Fora d'això, en una societat lliure no hi ha d'haver cap altra limitació ni trava al treball d'un periodista i d'un mitjà de comunicació. Però això no vol dir que els periodistes siguem uns irresponsables, que no tenim sentit comú i que no fem cas de les peticions raonades i raonables d'ajornar una informació policial, perquè si l'expliquem als nostres mitjans abans d'hora aquest treball se'n va en orris. Quan això passa, quan un comandament policial demana a un periodista que s'esperï per publicar una informació, el redactor sol fer cas de la petició, perquè entén que el fet de voler ser el primer a donar una notícia pot engegar a rodar un treball policial de mesos; el que preval és la resolució del cas, la detenció d'una persona que actua contra la societat, abans que el dret d'aquesta societat a conèixer els detalls de l'actuació del delinqüent.

Tot i que, com a explicació de determinades actituds de professionals que no fan cas d'aquestes peticions, s'ha de dir que el periodista sempre treballa amb pressió, que el món de la premsa és molt competitiu i que preval sempre el fet de ser el primer a explicar les coses i el fet d'arribar més lluny que ningú.

5. GABINETS DE PREMSA: ELS INTERMEDIARIS

I jugant a totes les bandes, trobem els gabinets de premsa: els intermediaris entre el que genera la notícia —en aquest cas, el cos policial— i el que l'elabora i dóna a conèixer —el periodista i el seu mitjà.

Ja fa anys les institucions públiques i els organismes privats van començar a crear gabinets de comunicació amb la intenció —deien i diuen— de facilitar el corrent i el flux informatius. A la pràctica, el que fan els gabinets és filtrar la informació; és a dir, d'una banda, amagar les coses que no els afavoreixen o, si no tenen altre remei que explicar-les, revestir-les i maquillar-les perquè no siguin tan dolentes, i, de l'altra, difondre a bastament les informacions que són positives i lluïdes, que deixen bé el cos policial.

D'una actuació policial fallida o d'un cas en què els agents s'han extralimitat no s'informarà mai i si aquesta informació finalment surt és perquè els afectats ho expliquen a la premsa. En canvi, una operació policial neta i polida, que acaba amb bons resultats —els dolents detinguts, la banda de narcotraficants desarticulada, un atracament amb els atracadors arrestats i els clients del banc alliberats, i a més un agent ferit en defensa dels desvalguts— tindrà una conferència de premsa amb totes les de la llei, amb moltes càmeres de televisió si pot ser, i els periodistes gaudiran de totes les facilitats per part del departament de policia.

S'ha de dir que el fet d'amagar les males notícies i difondre les bones no passa solament en l'àmbit policial. També es fa en l'àmbit polític i molt més en l'econòmic. El poder econòmic és el més sensible a la informació i el més tendent a manipular-la, perquè difondre una cosa d'una manera o de l'altra pot suposar guanys o pèrdues de milers de milions, i ja se sap que el diner no té ni cor ni pàtria.

Però tornem a la informació de successos i a les oficines de premsa. Com hem vist, la informació que fem els redactors de temes policials, la major part de les vegades, acostuma a tenir una sola font i això empobreix l'article. Passa al contrari amb la resta d'especialitats periodístiques com, per exemple, la política, on a més de la informació oficial, la que pot donar el gabinet de comunicació, tens accés a moltes més fonts amb què contrastar i consultar per enriquir un text i fer-lo més plural.

En qüestions policials, la informació, generalment, està en una sola mà, la de la policia, i gairebé mai es té accés al dolent ni a la família o als amics del dolent, que podrien introduir variacions o negar la informació oficial facilitada per la policia. Això, els gabinets de comunicació oficial ho saben i ho aprofiten al seu favor perquè la informació que donen gairebé mai no es podrà refutar per la part contrària i els periodistes haurem de «comprar-la» tal com ens la venen si volem informar d'aquell fet.

6. LA INFORMACIÓ COM A ESPECTACLE

La tecnologia actual ha fet que la darrereria d'aquest segle es caracteritzi, entre d'altres coses, pel predomini de la cultura audiovisual per damunt de la cultura clàssica de la lletra impresa. La tecnologia ultramoderna —que provoca una allau d'informació i permet actualitzar contínuament els missatges— i l'enorme competitivitat que hi ha en el món periodístic, han propiciat un tipus d'informació que l'únic que pretén és aconseguir audiència a qualsevol preu.

La diabòlica espiral en què entren els informadors és senzilla: com més audiència, com més persones vegin un programa o comprin un diari, més publicitat i més cara es podrà cobrar, més guanyaran les empreses. Per tant, per aconseguir cada cop més audiència tot s'hi val: inventar notícies, robar imatges, forçar informació sense respectar cap tipus de codi ètic i de comportament deontològic... si aquell programa és el més vist o el diari o la revista més venuts.

El sensacionalisme i l'espectacularitat donen audiència, incrementen vendes i fan guanyar diners, i un camp com el dels successos és especialment indicat per a aquest tipus d'informació sense escrúpols que, per sobre de tot, busca imatges de sang i fetge, si pot ser adobades amb sexe. Això és el que ven, això és el que predomina en una sèrie de mitjans que no tenen cap credibilitat, però que formen part de negocis molt sanejats.

Però, per sort, no tots els mitjans aposten solament pel sensacionalisme i l'espectacularitat. Hi ha mitjans seriosos que contrasten les informacions i es guarden sense publicar aquelles notícies que no tenen comprovades i que no poden demostrar. Aquest comportament —tot i que, a vegades, els periodistes ens pu-

guem equivocar en el tractament d'una informació— dona credibilitat al mitjà, l'actiu més important i pel qual el compren els seus lectors, l'escolten els seus oïdors o el veuen els seus teleespectadors.

7. L'EFFECTE REBOT

Ja hem vist que la societat de fi de segle està molt influenciada pels mitjans de comunicació audiovisuals. Un món on predomina la imatge —la televisió— per sobre de la veu —la ràdio— i del paper —els diaris. No entrem a jutjar el paper de potentíssimes eines de comunicació planetària com Internet, la funció de la qual tot just es comença a albirar, i centrem-nos en la interrelació dels mitjans clàssics: la premsa, la ràdio i la televisió.

La televisió i la ràdio tenen com a característiques la immediatesa. Això vol dir que, quan encara no ha acabat de passar una cosa, la televisió i la ràdio ja estan sobre el terreny donant imatges i explicant què ha passat. Quasi es podria dir que treballen en temps real. Com que, sobretot a la televisió, si no hi ha imatges d'un fet és com si aquest no hagués succeït —tothom sap que la televisió valora les seves notícies en funció de si té imatges i de si són bones, abans de si la notícia per si mateixa és important—, quan sí tenen imatges d'un fet el seu efecte es multiplica, perquè és mol diferent tenir una foto que una seqüència animada d'un succés. Quan això passa, l'efecte rebot sobre la resta de mitjans —ràdio i premsa— és gairebé automàtic. Què ha passat? Que la poderosa influència de les imatges de la televisió ha arrossegat la resta de mitjans.

8. DOS EXEMPLES COM A COLOFÓ

Dos fets protagonitzats darrerament per agents del Cos Nacional de Policia poden servir com a colofó per il·lustrar, d'una banda, la importància que en premsa té la televisió i, de l'altra, per exemplificar la teoria que he pretès que embolcallés aquest article: el dret que té la societat a estar informada. El dret a la informació lliure. La legítima crítica dels mitjans de comunicació a determinades pràctiques policials, que utilitzen de forma desproporcionada els mitjans que la societat els ha donat. I, finalment, l'actitud d'un partit polític —en aquest cas, el PP— que vol amagar l'ou per no haver d'afrontar les seves responsabilitats i justificar el que és poc justificable: que uns agents s'han excedit en el seu treball i han pogut lesionar drets de les persones.

Aquests dos fets han aixecat una considerable polseguera política propiciada per la difusió d'unes imatges molt esclaridores. Em refereixo, en primer lloc, a la dura càrrega que el passat mes de gener va protagonitzar una dotació d'antiavalots del Cos Nacional de Policia, degudament uniformada, a la Universitat Autònoma de Barcelona per dissoldre una concentració d'estudiants que protestaven per la presència del president del govern, José María Aznar, al campus universitari. El segon fet va passar a Cornellà a final de febrer quan un policia de la

Brigada d'Informació del mateix cos policial, vestit de paisà, va desenfundar la seva pistola en un aldarull per detenir un *okupa* que formava part d'una trentena de joves que es manifestaven contra l'estada a la ciutat del ministre de Treball, Manuel Pimentel, que participava en un acte polític del PP.

Ningú no discuteix que Aznar i Pimentel tinguin tot el dret d'anar, l'un a la Universitat Autònoma en visita oficial i l'altre a Cornellà en visita privada per participar en un acte del seu partit. Allò que tots els partits —menys el PP— han qüestionat i criticat durament és la desproporcionada i del tot fora de lloc resposta policial contra els manifestants, que —per què no?— també tenen el dret d'expressar-se i manifestar-se de forma pacífica. La violenta repressió d'aquest dret democràtic és el que, al seu torn, va donar lloc al terrabastall polític, les conseqüències del qual, de ben segur, es perllongaran fins a les properes eleccions on tots els partits utilitzaran les dues actuacions policials per passar-li factura.

Doncs bé, la resposta oficial del PP, mitjançant la Delegació del Govern a Catalunya, no va ser assumir l'error ni donar explicacions, sinó reaccionar acusant d'hipòcrites la resta de partits polítics i preguntar-se per què ningú no va badar boca en dos casos recents més greus protagonitzats per policies locals. L'un va succeir a Sabadell, municipi governat per Iniciativa per Catalunya, que va acabar amb la mort d'un jove per un tret disparat per un agent local en una persecució; i l'altre el va protagonitzar un policia local de Reus, on governa el PSC, que va ferir greument un guàrdia jurat mentre jugaven a la ruleta russa. El PP va voler dir que si els altres partits polítics no s'havien escandalitzat ni havien fet mullader per aquests dos fets tan greus —un d'irreversible perquè va comportar la mort d'un jove— ara no tenien cap legitimitat per criticar dues actuacions que no havien tingut cap transcendència per a la vida de les persones.

Voluntàriament, el PP, a través de la Delegació del Govern, oblidava un fet bàsic per entendre el terratrèmol provocat per la càrrega a la Universitat Autònoma i per l'exhibició de la pistola a Cornellà: de tots dos casos hi havia imatges de vídeo i dels fets de Sabadell i Cornellà, no.

El PP té raó en el fons. El fet que hi hagi imatges provoca un maremàgnum polític i, si no n'hi ha, les aigües resten tranquil·les, com si les coses no haguessin passat.

Però caure en la temptació d'impedir la filmació o la difusió de les imatges que posen en evidència mals comportaments de la policia és actuar de forma totalment contrària als usos i als costums de les societats democràtiques avançades. En definitiva, posar traves al dret a la informació ja hem dit que és propi de les dictadures. Però aprofitar-se de l'absència d'imatges per amagar i perpetuar comportaments antidemocràtics de cossos policials, també.